

СОЦІАЛЬНІ РУХИ ЯК НОВИЙ ТИП КОЛЕКТИВНОГО СУБ'ЄКТА ІСТОРІЇ

Стаття присвячена актуальній темі посткласичної соціальної філософії – повернення до свободи та поняття суб'єкта, оскільки останнє представляє здатність людей одночасно звільнитися як від трансцендентних принципів, так і від комунітарних правил. Це звільнення дійових осіб у сучасних умовах здійснюється через участь у соціальних рухах, які розглядаються автором як новий тип колективного суб'єкта історії.

Інституціональним ядром громадянського суспільства ще з часів Токвіля вважаються добровільні асоціації. Тому саме останні були в центрі уваги прихильників демократії. Включення соціальних рухів у громадянське суспільство є однією з новацій сучасної соціальної теорії, що потребує глибокої розробки та осмислення.

Захисники демократичних інститутів довгий час вважали соціальні рухи антитезою демократичній політичній системі у зв'язку зі стійкою традицією розглядати їх як підготовчий етап революції. „Оскільки революція невідворотно приводила до встановлення авторитарного режиму, котрий руйнував „буржуазні” демократичні інститути в ім'я „реальної” демократії і соціальної справедливості, то соціальні теоретики, які наполягали на центральній ролі демократії, разом з поняттям революції відкидали і поняття соціального руху” [1, 300].

Ситуація змінилася в останні десятиліття, коли чітко окреслилася тенденція розглядати соціальні рухи не як загрозу демократії, а як фундаментальну умову демократичного політичного життя. Це пов'язано з появою нових соціальних рухів, котрі голосно заявили про себе в 60-ті роки ХХ століття. До рухів за громадянські права расових меншин та жіночого руху приєдналися пізніше екологічні та антиядерні рухи, рухи на захист сексуальних меншин, рухи споживачів, рухи, спрямовані на вирішення якихось окремих проблем, рухи антиглобалістів тощо. Для того, щоб говорити про суть змін, що відбулися, необхідно спочатку коротко охарактеризувати соціальні рухи взагалі.

Соціальні рухи, як колективні суб'єкти соціальних дій, характеризуються добровільністю участі та консенсусом їх членів відносно цілей об'єднання. Від асоціацій вони відрізняються низьким рівнем формальної організації та високим рівнем стихійності дії. Позаінституціональність є найважливішою рисою соціальних рухів, адже вони не набувають застиглих форм, дуже динамічні та змінні як в організаційному плані, так і в своїх цілях та стратегіях.

Рухи протесту об'єднують людей, які незадоволені існуючим станом речей та збираються разом не просто для вираження своїх почуттів, але прагнуть діяти для того, щоб або перетворити суспільний порядок, або, навпаки, перешкодити небажаним з їх точки зору змінам.

Нагадаємо деякі класичні визначення соціальних рухів, у яких відображені найсуттєвіші їх риси. Так, Г.Блумер визначає соціальні рухи як „колективні заходи для встановлення нового порядку життя”, Р.Тернер – як „колективність, що діє впродовж деякого часу, щоб забезпечити зміни в суспільстві (в групі), частиною якого вона є, або не допустити змін”; Р.Лоуер – як „колективні зусилля по контролю над змінами або корегування їх напрямку” [6, 339-340]. „Вони є явищами, – пише Н.Смелзер, – з якими індивідів як учасників пов'язують прямі зв'язки, що в них вони безпосередньо взаємодіють з іншими, з допомогою котрих намагаються реалізувати свої колективні цілі та спричинити зміни у своєму соціальному середовищі, і в яких вони часто віднаходять особисту ідентичність та щоденні ритми у своєму житті” [3, 59].

Соціальні рухи є історично універсальним феноменом, оскільки люди завжди мали причини для об'єднання і боротьби за свої колективні цілі проти тих, хто стоїть на шляху їх досягнення. Але більшість дослідників одноставні в тому, що лише в зрілих сучасних суспільствах дійсно розпочалася „ера соціальних рухів”, бо „тільки в ХІХ та ХХ століттях вони стали чисельними, набули масового характеру та привели до важливих соціальних змін” [6, 343].

На думку П.Штомпки, ще у ХІХ столітті соціальні теоретики виділили декілька причин, що обумовили особливу важливість та значення соціальних рухів у сучасний період. Так, Е.Дюркгейм вказував на індустріалізацію та урбанізацію, які з'єднуючи великі маси людей у обмеженому просторі, створюють можливості для безпосередніх контактів і взаємодій, обміну думками та вироблення спільних рішень. Ф.Тьоніс помітив, що руйнація традиційних общинних зв'язків породжує почуття самотності та відчуження, і тим самим штовхає людей до пошуку нових форм солідарностей та спільнот. К.Маркс, наголошуючи на безпрецедентному зростанні соціальної нерівності, виникненні ступеневої ієрархії багатства і влади, вказував на „структурну готовність” до виникнення соціальних рухів. Експлуатація, гноблення, розповсюдження почуття соціальної несправедливості згуртовують людей. М.Вебер розглядав демократичні перетворення політичної системи як такі, що відкривають широке поле для колективних дій великим масам людей. Висловлювання різних думок, виявлення прихованих інтересів та активна діяльність по їх захисту стає законним правом і навіть обов'язком відповідального громадянина.

П.Штомпка зауважує, що окрім згаданих обставин слід враховувати зростання загального освітнього рівня, оскільки участь у соціальних рухах

вимагає певного рівня свідомості, уяви, певного відгуку та небайдужості до суспільних проблем, а також здатності до узагальнень особистого та колективного досвіду. Важливою рисою сучасного суспільства, що сприяє формуванню соціальних рухів, є виникнення та розповсюдження засобів масової інформації. „Це могутній інструмент „виковування” громадської думки, яка розширює горизонти громадян, дозволяючи їм вийти за межі особистого досвіду, долучитися до досвіду інших, соціально та географічно віддалених груп, класів, націй” [6, 344].

Для сучасної історії найбільш характерними є два типи соціальних рухів. Так звані „старі соціальні рухи”, що були характерними для раннього періоду сучасної епохи, були зорієнтованими на економічні інтереси, їх прихильники рекрутувалися із окремих соціальних класів централізованим чином. Класичним прикладом таких рухів визнається робітничий. Проте його аналіз традиційно здійснювався у рамках класичного уявлення про суспільство, де політичний та соціальний аспект чітко не розрізнялися. Тривалий час існувала думка, що робітничий рух у якості агента структурного конфлікту стосовно соціального використання технологічних ресурсів є по природі революційним на підставі того, що він включений у центральний конфлікт з керівництвом підприємств і з необхідністю породжує чужу капіталістам ідеологію.

А. Турен пропонує зосередити аналіз робітничого руху на конкретних трудових відносинах, на знищенні контролю робітників на їх власних підприємствах, що є власне соціальним, а не політичним визначенням соціального руху. Його політичний характер визначається не скільки його природою, скільки його оточенням. Якщо його протест легко приймається та обговорюється політичними інститутами, він може прийняти реформістську або демократичну форму. Політична та революційна орієнтація з’являється там, де економічні та політичні умови тиснуть більше, ніж тяжкі умови праці, тобто за певних політичних умов. Значення робітничого руху, на думку А. Турена, полягає у тому, що „він заявляє про автономію соціальних рухів перед будь-якою з форм політичної дії, чи є вона демократичною, чи революційною. Це саме незалежний та центральний соціальний рух, але область його дії обмежена проблемами виробництва, так що він сам підпорядковується політичній дії, щоб змінити усе суспільство. Робітничий рух є першою, ще частковою спробою забезпечити автономію суспільних рухів” [5, 176].

Інший тип соціальних рухів – „нові соціальні рухи” – зародився ще далі від політичної системи, ніж робітничий. Ці рухи атакують не поділ праці і не форми економічної організації. Їх протест знаходиться на глибинному рівні культурних цінностей. Саме такому типові соціальних рухів Н. Смелзер дає визначення колективних зусиль по зміні норм та цінностей.

Критика індустріальних цінностей демонструє прагнення дійових осіб, що діють в області культури, утримати або знову здобути контроль за своєю власною поведінкою, так як колись робітники прагнули зберегти контроль над умовами своєї праці. Такі рухи протистоять великим організаціям, котрі мають здатність розповсюджувати на нав’язувати характер висловлювань, інформації та уявлень стосовно природи соціального порядку, індивідуального та колективного життя. Технократичні апарати мають здатність формувати попит в залежності від підконтрольної їм пропозиції і, таким чином безпосередньо втручатися в область культури, визначення цінностей, не обмежуючись сферами виробничих відносин або розподілу благ. Влада перетворюється на „інформаційно-мережеву владу комп’ютерного контролю над суспільством”, при цьому вона не відмовляється від насилля і діє за схемою „насилля – благополуччя – знання” [4, 512].

Сучасні рухи протесту, борючись із зростаючою концентрацією влади, із проникненням апаратів управління у всі сфери соціального та культурного життя, вважають головною метою не завоювання влади та переустрій держави, а навпаки, захист індивіда, міжособистісних відносин, маленьких груп, меншин від центральної влади і особливо від держави. Сам факт, що сьогодні соціальні рухи слабкі і їх вплив більше розпорошений ніж організований, демонструє значну автономію згаданих рухів по відношенню до політичних інститутів та держави, у той час як політичне життя все більше зорганізовується навколо вибору економічної політики.

Нові соціальні рухи розглядають проблеми, котрі практично виключені із державного життя і вважаються належними до приватної сфери. Вони стосуються здоров’я і сексуальності, інформації та комунікації, ставлення до життя і смерті. Найяскравіше це проявляється у жіночому русі, який аж надто далекий від революційної ідеї. Окрім традиційної теми рівності, окрім розриву з усіма формами чоловічого панування та заклику до специфічної жіночої культури в жіночому русі присутні нові загальні теми протесту. Жінки прагнуть змінити свій низький статус і перетворити приватну культуру в силу опору інструментальній та продуктивістській культурі.

Жіночий рух можна вважати зразковим представником сучасних рухів протесту. Цей рух – один із наймасштабніших та найуспішніших з точки зору тих перетворень, котрих він здобув як в політичній, так і в культурній сфері. „Активістки руху, організовуючи масові рухи протесту, змушували суспільство „побачити” прояви панування, виключення та обмеження автономії в тому, що до цього сприймалося більшістю як сам по собі зрозумілий стан речей. Через публікації та університети феміністки розповсюджували свою інтерпретацію жіночої ролі, жіночого тіла, жіночої ідентичності. Вони опротестували традиційні уявлення про розподіл домашніх обов’язків та

відповідальності за виховання дітей. Вони змусили суспільство розглядати проблему абортів та доступу до контрацептивів не виключно з точки зору планування сім'ї, а з точки зору особистісної автономії жінки" [1, 304].

А. Турен зауважив, що феміністський рух, виступаючи проти традиційного становища жінок, одночасно змінює наші уявлення про суб'єкта історії та перетворює поняття „соціальний рух” у центральну категорію теоретичного аналізу сучасних суспільств. Цей термін використовується не для позначення будь-яких сил соціальних змін, а для позначення дійсно центральних конфліктів, тобто тих, котрі ставлять під сумнів суспільний контроль над історичністю, над моделями створення відносин між конкретним соціальним цілим, що для зручності може називатися суспільством, та його оточенням.

А. Турен вирізняє три типи конфліктів, спрямованих на зміни одного або кількох важливих аспектів соціального та культурного устрою. Терміном *колективна поведінка* він пропонує називати ті із конфліктних дій, котрі можуть бути проінтерпретовані як зусилля по захисту, реконструкції або адаптації деякого „хворого” елемента системи, чи то мова йде про цінність, норму, владні стосунки а то й про саме суспільство. Якщо ж навпаки, конфлікти аналізуються як механізми модифікації рішень, а значить як фактори змін, як політичні сили в широкому сенсі слова, то Турен пропонує говорити про форми *боротьби*. Словосполучення *соціальний рух* рекомендується для позначення конфліктних дій, спрямованих на зміну відносин соціального панування, характеру використання головних культурних ресурсів – виробництва, знання, норм моралі. Французький мислитель зробив уточнення змісту поняття „соціальний рух”, оскільки у більшості визначень, що вважаються класичними, має місце ототожнення останнього чи то з „колективною поведінкою”, чи то з „боротьбою”. Наприклад, М.Зальд розглядає рухи „як колективні спроби виразу невдоволення, обурення, підтримки або опору змінам”, а Дж. Вуд – „як нетрадиційні групи, що мають різний рівень формальної організації і намагаються провести радикальні зміни або перешкоджати їм” [6, 341].

Смисл колективної поведінки не може не бути далеким від свідомості дійових осіб, тому що він визначається в залежності від функціонування соціальної системи, а не від їхніх уявлень і проєктів. „Говорити про колективну поведінку – значить розглядати конфлікти як відповіді на ситуацію, котра повинна бути зрозумілою не сама по собі, тобто в термінах інтеграції чи дезінтеграції деякої соціальної системи, визначеної принципом єдності. Навпаки, говорити про боротьбу – значить звертатися до стратегічної концепції соціальної зміни. Боротьба передбачає не відповіді, а ініціативи, що спрямовують дії, котрі не приводять і не мають за мету привести до створення

соціальної системи. Ось чому ідея боротьби пов'язується більш або менш прямо з уявленнями про суспільство як ринок, або як поле бою” [5, 86].

Соціальний рух не є відповіддю на суспільну ситуацію. Навпаки, остання є результатом конфлікту між соціальними рухами, що борються за контроль над культурними моделями. Такий конфлікт може привести до розпаду політичної системи або, навпаки, до інституціональних реформ, він постійно проявляється у формах соціальної та культурної організації, у владних відносинах. „Соціальний рух – це конфліктна дія, за допомогою якої культурні орієнтації, поле історичності трансформуються у форми суспільної організації, визначені одночасно загальними культурними нормами та відносинами соціального панування” [5, 87].

Поняття соціального руху споріднене з поняттям класу, але останній може бути цілком зведений до обставин, тоді як соціальний рух – це дія суб'єкта, тобто людини, що ставить під запитання зведення історичності до певної соціальної форми. Це поняття є новим по відношенню до того, що раніше могло називатися соціальними силами прогресу або рушійними силами історії. Ідея соціальних рухів є дійсно новою, оскільки в ній дійові особи не знаходяться під впливом ситуацій, а продукують останні. Вони визначаються одночасно і своїми культурними орієнтаціями і соціальними конфліктами, в які вони включені. За допомогою останніх вони прагнуть до трансформації організованих та інституціональних форм колективного життя.

Поняття суб'єкта історії передбачає дистанцію, яку займають індивіди та колективи по відношенню до інститутів, практик та ідеологій. Це поняття реконструюється в сучасній соціальній теорії з метою позначення особи як виробника усіх нормативних напрямків суспільного життя. „Виникає потреба заново визначити суб'єкта, орієнтуючись при цьому не скільки на його здатність панувати над світом та змінювати його, скільки враховуючи дистанцію, яку він займає по відношенню до самої цієї здатності і до апаратів та дискурсів, що приводять її в дію” [5, 10]. Звільнення дійових осіб суспільства від останніх здійснюється в соціальних рухах, де поєднуються інновації і бунт.

Провідний соціальний теоретик сучасності Ю.Габермас вважав, що нові соціальні рухи діють у режимі реакції проти колонізації життєвого світу з боку системи, тобто державного апарату та ринкової економіки, що самоорганізується. Ця реакція може бути як захисною, так і наступальною. Дії учасників рухів можуть бути спрямованими як на захист комунікативно інтегрованих соціальних сфер, так і на обмеження підсистем стратегічної дії, тобто на те, щоб стверджувати пріоритет інтересів життєвого світу над економічними та адміністративними імперативами. Однак Ю.Габермас не помітив у нових соціальних рухах колективних агентів комунікативної раціоналізації самого життєвого світу, котрі примушують суспільство до

рефлексії відносно усталених ідентичностей, норм та цінностей. „Емансипаційна активність нових соціальних рухів сприяє виявленню та викоріненню проявів панування, гноблення та нерівності у сферах соціалізації, культурного відтворення та соціальної інтеграції. При цьому мова йде про такі форми обмеження особистісної автономії, котрі притаманні самому недостатньо модернізованому життєвому світу” [2, 306]. Соціальні рухи є не тільки продуктом модернізації, але й агентами подальшої раціоналізації життєвого світу. Колективні ідентичності стають рефлексивними, їх носії не просто змушують суспільство рахуватися зі своїми правами, а цілеспрямовано змінюють наявні уявлення про соціальні ролі, стереотипи поведінки та статус тих чи інших дискримінованих груп. Соціальні утворення, що традиційно займалися створенням та передачею соціального та культурного порядку (школа, церква, навіть сім'я) виявляються іноді прихистками, а частіше – базою протесту.

Кульмінація розвитку соціальних рухів припала на 60-ті роки ХХ ст., саме тоді в цих феноменах теоретики розглядали нових дійових осіб в сфері соціальної боротьби. Проте вже у середині 80-х років ХХ ст. у розвитку соціальних рухів намітився певний спад, а разом з цим виник сумнів стосовно їх місця і ролі в історичному процесі. Стали висловлюватися припущення, що рухи протесту, які ще десять років тому здавалися провісниками майбутнього, були в дійсності „просто останніми вогнями ... ери нестримної експансії, пов'язаної з західною гегемонією по відношенню до більшої частини земної кулі” [5, 158].

Аналіз занепаду соціальних рухів привів до необхідності врахування обставин, у яких розвивалися рухи протесту. З одного боку, їх боротьба відбувалася у виключно специфічний період кінця тривалої фази економічної експансії та віри західних суспільств у нескінченне збагачення та зростання. З іншого боку, ця боротьба виявилася пов'язаною з ідеологіями зовсім іншої природи, що ставлять під сумнів панування політико-економічної влади не тільки в рамках самих західних суспільств, а й у масштабах усього світу. Були зроблені висновки, що періоди економічних експансій більше сприяють формуванню соціальних та культурних рухів, навпаки, фази кризи призводять до посилення власне політичних дій, пов'язаних з діяльністю держави. Остання демонструє свою всемогутність, перехоплює ініціативу у проведенні соціальних змін. Виникає загроза тотального панування держави як дійової особи історії, особливо на фоні затухання класової боротьби. У такі періоди тема прав людини, яка підіймається інтелектуалами опозиційних рухів, здобуває нового значення, примушуючи оживати традиційну боротьбу громадянського суспільства проти держави з її воєнно-політичною владою.

В міру входження індустріалізованих суспільств у постіндустріальну фазу розвитку, соціальні рухи демонструють свою здатність розвиватися

незалежно від політичних дій та зіткнень шляхом впливу на громадську думку. Можливо, тому вони видаються такими слабкими, бо свідомо чи ні їх порівнюють з однією і тією ж моделлю, з робітничим рухом, ніби забуваючи його справжній смисл. Але жіночий та екологічний рухи дуже швидко завоювали аудиторію і вплив, що значно перевершують аудиторію та вплив робітничого руху.

Сьогодні ще не можна дати відповіді на запитання, як можуть рухи протесту об'днуватися, зконцентровуватися та зорганізовуватися у колективні дії, які були б здатні поставити під питання центральні форми соціального панування і стати у такий спосіб справжніми соціальними рухами. На думку А. Турена, хоча ситуація у західних суспільствах в основному сприятлива для формування опозиційних течій і навіть для перетворення їх у групи тиску, момент для перетворення їх у соціальні рухи ще не настав.

Приклад 60-х років показує, що кристалізація нових форм боротьби може здійснюватися лише за допомогою встановлення тісних зв'язків між соціальною боротьбою та культурними рухами. Це пояснюється тим, що у постіндустріальному суспільстві метою діяльності як панівного класу, так і опозиційних сил стає управління здатністю суспільства впливати на своїх членів, на їх потреби та уявлення. Об'єднання або інтеграція форм боротьби у загальному соціальному русі вимагає для свого здійснення посилення морального виміру, волі зрозуміти інших та безпосередньо усвідомлювати права суб'єкта.

Нові рухи більш відкрито, ніж це робили „старі рухи” ставлять під запитання цінності культури і суспільства. Тому вони безпосередньо базуються не тільки на соціальних, але й на інтелектуальних та етичних переконаннях. Приховане життя вимог і протестів нового типу потрібно шукати у сферах приватного життя, в сферах найменш політичних, на зразок пісень, або у невеликих групах інтелектуалів. Саме останні створюють нову модель свідомості та змушують проявитися нові форми інвестиції. „Найкраще соціальні рухи проявляються у формі закликів до суб'єкта, який характеризується швидше своєю творчою здатністю, ніж своїми творіннями, своїми переконаннями, ніж результатами” [5, 171]. „У цей період суб'єкт проявляє себе ... усвідомленням дистанції по відношенню до неважливих та чужих йому речей, своїм бажанням свободи та творчості” [5, 199]. Традиційно заклик до суб'єкта, до здатності людей робити свою історію, здобував форму історичних проєктів: знищити привілеї, змінити інститути, взяти владу. Ці заклики могли привести в рух великі маси людей, що були виключеними з історії. На думку Турена, „сьогодні світ не страждає від надлишку порожнечі та мовчання, він сповнений шуму та пристрастей. Зараз не час закликати до колективної дії, прийшов час звернутися до суб'єкта: історичністю є не тільки

внески, зроблені в культурні моделі. Вона включає також дистанціювання по відношенню до практики та норм соціального споживання. Пізніше повернуться надії та розробка нових ініціатив. Сьогодні великі битви є оборонними та визвольними: потрібно звільнитися від великих принципів та великих стратегій, від влади, що стала агресивною або всепоглинаючою” [5, 197].

Аналіз рухів протесту кінця ХХ століття приводить нас до висновку про важливість їх вивчення не тільки як специфічних об’єктів дослідження, а і як більш загального джерела міркувань, як центральної категорії аналізу сучасних суспільств. За допомогою поняття соціальних рухів чіткіше виражається ідея про те, що суспільства все менше знаходяться „в” історії, вони самі виробляють своє історичне існування за допомогою своєї економічної, політичної та культурної здатності продукувати своє майбутнє і навіть свою пам’ять.

Література

1. Бусова Н.А. Модернизация, рациональность и право. – Харьков, 2004.
2. Коэн Дж., Арто Э. Гражданское общество и политическая теория. – М., 2003.
3. Смелзер Н. Проблемы социологии. Георг - Зімелівські лекції, 1995. – Львів, 2003.
4. Тоффлер Э. Метаморфозы власти. – М., 2001.
5. Турен А. Возвращение человека действующего. – М., 1998.
6. Штомпка П. Социология социальных изменений. – М., 1999.

І. П.Проценко

МАРГІНАЛЬНІСТЬ ЯК ОЗНАКА УКРАЇНСЬКОГО ІСТОРИЧНОГО ДИСКУРСУ

В статті розглядаються особливості українського історичного дискурсу. Розкривається його зв’язок з геополітичними і соціокультурними умовами становлення українського народу. Показано, що його межове існування відображується в маргінальності історичного дискурсу.

Здобуття незалежності, розбудова власної держави актуалізує тему сутності української культури, створення її цілісного образу, наявність якого цілком правомірно розглядається як важлива умова збереження української ідентичності і, водночас, як умова подальшого поступу, оновлення культури, подолання загрозової для існування України різновекторності культурних орієнтацій населення різних регіонів єдиної країни. Не випадково до виконання даного завдання неодноразово закликали відомі діячі української культури, зокрема, І.Дзюба і Л.Костенко.

Здійснення цього завдання зумовлює необхідність звернення як до наявного стану українського народу, так і до передумов його становлення, тобто, до історії. Як зазначав Гегель, лише результат взятий в єдності із його становленням являє дійсну цілісність. Мова йде як про об’єктивну, емпірично дану історію, так і про її тлумачення, про стан історичного знання. Воно, будучи продуктом певних історичних умов, попри дійсне відношення до об’єктивної історії, відіграє не меншу, а часто, навіть, більшу роль в житті людини і суспільства. В свою чергу, звернення до поняття маргінальності пов’язане із особливостями існування українського етносу, його проживанням на межі природних зон – степу і лісостепу, на межі із кочовими народами. Цей емпіричний факт постійно знаходиться в сфері уваги україністики. Зокрема тема межовості розглядається в працях Д.Чижевського, О.Кульчицького, І.Бичка, М.Степика тощо.

Постає питання, чи існує зв’язок між межовістю як ознакою природних умов становлення української культури і станом українського історичного дискурсу? Як відображується межовість на рівні історичного дискурсу? Зазначимо, що нині відсутній системний, концептуальний аналіз дійсного впливу цього чинника на українську історичну науку. Разом з тим, цілком очевидно, що він і як об’єктивний фактор, і як стан світогляду не може не проявлятися в історичному пізнанні. При цьому мова йде не лише про відображення його в історичних сюжетах, але й, чи не в першу чергу, про його зв’язок із станом самої історичної науки, із особливостями осмислення історичного процесу, тобто, із особливостями українського історичного дискурсу.

В цьому плані варто зважити на нинішній кризовий стан історії, який, як відзначає Я.Калакура, супроводжується „стагнацією української історіографії”. Однією із причин кризи він вбачає в недостатній увазі „до історіософських, світоглядних і методологічних засад української історичної науки” [1, 424]. До такого ж висновку схиляється і В.Потульницький. Він, констатує маргінальний, периферійний стан української історичної науки, вважає її недоліком або формальне „копіювання найновіших західних методів дослідження”, або „хуторянський” підхід „сконструйований за принципом „нам своє робить” [2, 60]. Причиною такого стану він також вважає відсутність належної історіософії.

Мета статті – осмислення зв’язку українського історичного (історіософського) дискурсу з межовим (маргінальним) статусом української культури.

Розглядаючи тему, варто зробити деякі попередні зауваження, по-перше, говорячи про історичний дискурс, в даній статті увага акцентується переважно на стані історіософії, оскільки вона є передумовою історичних, так би мовити, польових досліджень. По-друге, варто уточнити відмінність між історіософією